

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ “ДІАЛОГУ КУЛЬТУР” У ПРОЦЕСІ ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

В статье рассматривается проблема повышения качества профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы путем использования инновационной технологии “диалога культур”. Данная дидактическая технология формирует у студентов и учащихся гармоническое видение мира, способствует личностно-ценностному познанию окружающего.

The problem of upgrading professional preparation of the future teachers of the primary schools by using of the innovative technology dialog of cultures is examined in the article. This didactic technology formers for students and pupils harmonic vision of the world, influences on the personality cognition of surrounding reality.

Оновлення сучасної вищої педагогічної освіти у контексті особистісно-орієнтованої парадигми актуалізує проблему застосування новітніх педагогічних технологій у процесі підготовки педагогічних кадрів, у тому числі вчителів для початкової школи. Технологічний підхід, на думку широкого кола дослідників, спрямований на забезпечення формування у майбутніх педагогів професійної компетентності, фахової майстерності, розвиток творчого потенціалу, самостійності, практико-орієнтованого педагогічного мислення.

Педагогічним технологіям як науковому феномену присвячені численні дослідження відомих російських та українських педагогів: Т.Льїної, С.Шаповаленко, Л.Прессмана, І.Лернера, А.Кушнір, В.Беспалька, М.Кларіна, В.Монахова, Г.Селевка, М.Чошанова, В.Євдокимова, І.Прокопенко, В.Паламарчук, С.Сисоєвої, О.Пехоти, Т.Назарової та інших.

Теоретичні й практичні аспекти інноваційних педагогічних технологій організації освітнього процесу у вищих навчальних закладах розглядаються в працях А.Алексюка, О.Євдокимова, І.Козловської, А.Слободенюка, Д.Чернілевського, Н.Шестак; проблеми технологічного підходу до професійної підготовки майбутніх вчителів розкриті у роботах І.Богданової, О.Дубасенюк, Л.Коваль, М.Левіної, О.Пехоти, С.Сисоєвої та інших [3; 5; 7; 8; 9; 10; 11].

Разом з тим зазначимо, що не дивлячись на багатоаспектну розробку питань застосування технологічного підходу в освітніх системах, дана проблема потребує подальшого дослідження. Великого

значення у розв'язанні вказаного завдання набувають інтерактивні дидактичні технології.

Поняття технології у соціокультурну сферу прийшло з виробничої галузі у зв'язку з науково-технічним прогресом, який зумовив технологізацію не лише матеріального виробництва, а й інтенсивно проник у сферу культури, гуманітарного знання. Різновидом соціальної технології є педагогічні технології, у тому числі технологія “діалогу культур”.

Мета статті – розглянути сутність педагогічної технології “діалогу культур” та шляхи її реалізації у підготовці майбутніх вчителів початкових класів у процесі вивчення дисциплін дидактико-методичного циклу.

Педагогічна технологія “діалогу культур” відома у вітчизняній педагогіці як філософсько-педагогічна концепція “Школи діалогу культур”, яку розробив відомий російський вчений В.Біблер разом зі своїми співвітчизниками – психологом І.Берлянд та педагогом С.Кургановим. Основні положення цієї концепції сформувалися під впливом ідей російського теоретика мистецтва та літературознавця М.Бахтіна про “культуру як діалог” та вчення видатного психолога-гуманіста Л.Виготського про “внутрішню мову”. В основу концепції було покладено також положення самого автора даного наукового підходу В.Біблера про “філософську логіку культури”, що була по-новому осмислена й інтерпретована стосовно педагогічної сфери [2; 6].

Остаточне завершення становлення концепції “Школи діалогу культур” та моделей її реалізації відбулося наприкінці 80-х початку 90-х років ХХ століття, коли наукова ідея набула рис педагогічної технології і пройшла апробацію у шкільній практиці.

Методологічною основою педагогічної технології “діалогу культур” є положення про те, що мислення особистості повинно вступати у діалогічне спілкування з попередніми формами культури, а також з представниками різних поколінь, які діють у єдиному часовому просторі. Необхідність цього зумовлюється наступним: щоб зрозуміти будь-яке соціокультурне явище або процес, засвоїти те чи інше поняття, треба обов'язково подумки “помістити” його у простір (систему координат) різних культурних розумінь, використовуючи при цьому дискусію та взаємодоповнення.

У контексті педагогічної технології “діалогу культур” освітній процес розглядається у широкому розумінні цього феномену як паритетне спілкування вихованців і педагогів, дітей і батьків, молодших і старших. У процесі такого спілкування учасники

комунікативного процесу вільно висловлюють свої погляди на світ і на себе у ньому. Така форма діалогу визначається науковцями як зовнішній (вербальний) діалог. Логічними вузликami діалогу виступають “точки подиву” (незвичне у звичному; парадоксальне у тривіальному тощо). При цьому автори зазначають, що цей вид діалогу досягає мети лише за умови, якщо зіткнення (а точніше дотичність) різних точок зору, неузгодженість поглядів, думок, оцінних суджень постійно спирається на внутрішній діалог особистості. Внутрішній діалог особистості спрямовується на те, щоб не просто зрозуміти іншу людину, поставивши себе на її місце, а зуміти подивитися на проблему очима цієї людини, сприйняти її так, як сприймає її інша людина, пережити ті ж самі почуття. Ці два види діалогу є джерелом творчого саморозвитку особистості.

Виходячи з вище викладених теоретичних положень сформулюємо найбільш доцільні підходи щодо упровадження технології “діалогу культур” у процес підготовки майбутніх вчителів початкових класів.

1. Проведення міжпредметних занять з дисциплін психолого-педагогічного та дидактико-методичного циклів з залученням студентів різних спеціальностей з метою вивчення проблем інтегративного характеру.
2. Проведення позааудиторних навчально-виховних заходів для студентів різних курсів та форм навчання (наприклад, “studio humanitatus”).
3. Моделювання навчальних занять у процесі вивчення дисциплін дидактико-методичного циклу з метою розробки поліваріативної моделі уроку, орієнтованої на учнів з різними індивідуальними особливостями та рівнем підготовленості.
4. Проведення психолого-педагогічного тренінгу з метою подолання комунікативного відстоювання субкультури дорослого та дитячої субкультури.

Розглянемо деякі форми, методи та засоби впровадження педагогічної технології “діалогу культур” у процес підготовки майбутніх вчителів початкових класів.

Прикладом реалізації технології “діалогу культур”, що будується на зовнішньому діалозі, слугують інтегровані заняття, що проводяться для студентів спеціальності “Початкове навчання” з дисциплін дидактико-методичного циклу з залученням студентів інших спеціальностей (наприклад, “Дошкільне виховання”, “Практична психологія”, “Корекційна педагогіка”). Спільне

обговорення проблем щодо організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів створює реальні можливості для учасників діалогу “подивитися” на ключові проблеми з різних боків. При цьому відбувається активний обмін інформацією, який сприяє формуванню у студентів знань міжпредметного характеру. Майбутні фахівці також мають можливість познайомитися зі специфічними методами психології, корекційної педагогіки, різними науковими концепціями та підходами. Ефективність таких занять визначається ще й тим, що джерелом нових знань виступає не викладач або група викладачі, а самі студенти, з якими набагато скоріше встановлюються відносини як з рівноправними учасниками діалогу. Все це створює сприятливий психологічний клімат на занятті, атмосферу зацікавленості і що саме головне – виникають “точки подиву”. Так, наприклад студенти спеціальності “Початкове навчання” можуть зовсім по іншому сприйняти проблеми неуспішності навчання школярів, утруднень, що виникати у молодших школярів у процесі засвоєння того чи іншого навчального матеріалу, подивившись на проблему “через окуляри” психолога або дефектолога. Останнє дає можливість студентам подолати вузько предметний погляд на проблеми організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності учнів початкових класів.

За твердженням розробника педагогічної концепції “Школи діалогу культур” В.Біблера, “діалог культур” – це ще й постійне спілкування у свідомості особистості “голосів поета (художника) і теоретика (науковця)” [2].

До цього додамо, що психофізіологами встановлена асиметрія розвитку кори головного мозку [9]. Відповідно до цього люди поділяються на дві групи. Перша – з домінуванням розвиненості правої півкулі кори головного мозку, друга – лівої півкулі, тобто на людей “художнього типу” та “логічного типу”. В залежності від цього, люди краще сприймають, розуміють і засвоюють інформацію, що подається або за допомогою художніх образів, або логічних узагальнень. Технологія “діалогу культур” дає можливість урівноважити, гармонізувати логічне та художнє сприйняття особистістю інформації про навколишнє. Тому навчальний процес необхідно будувати так, щоб дійсно мав місце “діалог поета та мислителя”.

У освітній практиці ми стикаємося з протилежним. Як зазначають педагоги, методисти, психологи навчальний матеріал, що вивчається у початковій школі, методика його подачі, розрахована у

цілому на “логіків”, тоді як значна частина дітей – це “художники”, “поети”. Уразі виникає ситуація, коли не для всіх дітей створюються умови для повноцінного, комфортного та якісного засвоєння знань, умінь та навичок.

Для того щоб розв’язати цю дидактико-методичну проблему, з нашої точки зору, майбутній вчитель повинен бути підготовленим для варіативного моделювання та викладу навчального матеріалу, вміти апелювати як до логічного мислення учнів, так і до художньо-емоційної сфери дитини.

Наведемо конкретний приклад. У третьому класі на уроках природознавства учні знайомляться з темою “Розмноження тварин у природі” на прикладі вивчення розмноження комах. Школярам пропонується наступна інформація: “У траві знизу на листках капусти метелики білана капустяного відкладають круглі, прозорі яйця. З яєць вилуплюється зелена гусінь. Це личинки, які об’їдають листки. З капусти гусениці переповзають у затишні місця. Там вони перетворюються на лялечок. Лялечки перезимовують. Навесні з них виводяться метелики. Можна скласти схему розмноження білана капустяного: метелик → яйце → личинка → лялечка → метелик” [1, с. 140]. Зрозуміло, що така інформація є суто логічною, позбавлена емоційного забарвлення і тому формально сприймається дітьми.

Як альтернативу або як доповнення до матеріалу, учням можна запропонувати для сприйняття уривок “Метаморфози” з твору Вербера Бернарда “День мурахи”. Ось як описує автор перетворення гусениці у прекрасного метелика: “Гусениця, зелена з чорними та білими цяточками, прямує до кінчика гілочки куща. Вона повзе хвилькою. Спочатку підіймає шість передніх лапок, а потім, вигинаючись усім тілом, підтягує до них десять задніх. Добравшись до кінця гілочки, гусениця випльовує небагато липкої слини, закріплює задні лапки і падає вниз головою. Все. З життям личинки покінчено. Тепер вона перетвориться у лялечку, а потім у метелика, або загине. Тсс! Тихенько! Ось вона замотується у кокон з тонких, але міцних волокон. Її тіло перетворюється на чарівний посуд. Цього дня вона чекала так довго. Білий кокон стає твердим. Легенький вітерець колисає цей диковинний білий “фрукт”. Проходить тривалий час і кокон, ніби наповнившись життям, починає дихати. Потім його дихання стає ритмічним. У середині відбуваються справжні дива: зміщуються кольори, фантастичні форми, аромати. Усі компоненти точно дозуються, щоб створити нову істоту. І ось верхівка кокона починає розриватися. Із срібного конвертика з’являється вусик, що

поступово розпускає свою спіраль. Те, що звільняється з кокону-колиски, вже нічого немає спільного з гусеницею. Вологе тіло метелика-сфінкса з'являється на світ. Він розправляє крильця. Кольори неймовірні. Вони переливаються як легкі вітрила, тендітні і прозорі. На темних зубчиках крилець-вітрил грають у сонячному промінні фантастичні кольори: жовтогарячий, матовий чорний, вогняно-червоний, перламутровий антрацит” [4, с.23-24]. Після прослуховування уривку, доступного пояснення окремих слів, молодшим школярам доцільно запропонувати виконати творчі роботи: намалювати, зробити кольорову аплікацію, скласти вірша або написати казку. Як засвідчує досвід, діти з інтересом сприймають саме таку за характером інформація і з задоволенням включаються у творчу роботу.

Таким чином, головна мета застосування технології “діалогу культур” як у процесі організації та здійснення пізнавальної діяльності студентів в умовах вузівського навчання, так і під час підготовки студентів як майбутніх фахівців до моделювання навчальних занять з молодшими школярами на засадах даної технології, полягає не лише у формуванні певної системи знань, а й у прилученні особистості до культури, формуванні гармонійного бачення світу, забезпеченні збереження власної унікальної логіки пізнання навколишнього, творчої уяви.

Література

1. Байбара Т.М. Я і Україна: Підруч. для 3 кл. – К.: Форум, 2003. – 176 с.
2. Библер В.С. Мышление как творчество. – М.: Политиздат, 1975. – 399 с.
3. Богданова І.М. Педагогічна інноватика. – Одеса: ТЕС, 2000.
4. Вербер, Бернард. День муравья. – М.: ГЕЛЕОС. РИПОЛ класик, 2007. – 544 с.
5. Виленский М.Я. Технологии профессионально-ориентированного обучения в высшей школе. – М.: Пед. общество России, 2005. – 192 с.
6. Курганов С.Ю. Ребенок и взрослый в учебном диалоге. – М.: Просвещение, 1989. – 126 с.
7. Левина М.М. Технология профессионального педагогического образования. – М.: Академия, 2001. – 272 с.
8. Освітні технології / Зп заг. ред. О. Пехоти. – К.: А.С.К., 2002. – 255 с.

9. Ротенберг В.С., Бондаренко С.М. Мозг. Обучение. Здоровье. – М.: Просвещение, 1989. – 238 с.
10. Чернилевский Д.В. Дидатические технологи в высшей школе. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.
11. Шестак Н.В. Высшая школа. Технологии обучения. – М.: Вузовская книга, 2006. – 78 с.

І.Є.Макаренко

ПЕДАГОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДІАГНОСТИКИ РОЗВИТКУ УЧНІВ В СИСТЕМІ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

В статье рассматривается педагогический мониторинг как инструмент диагностики развития учащихся, а также основные педагогические условия его эффективного использования в системе лично-ориентированного обучения.

In article pedagogical monitoring as the tool of diagnostics of development of pupils, and also the basic pedagogical conditions of his effective using in system of personality-oriented teaching are considered.

Сучасний етап розвитку педагогічної теорії і практики на сьогоднішній день включає трансформаційні процеси, що полягають в переосмисленні й перебудові засад існуючої педагогіки, що ґрунтується на інформаційному типі освіти, на трансляції “готових знань”, імперативного стилю управління.

Останніми роками пріоритету набуває діагностичний, достовірний, об’єктивний підхід до проблеми освіти, що потребує постійного виконання методики отримання проміжного, кінцевого та окремих результатів на різних етапах освіти і формах навчання.

Вчитель обов’язково повинен мати інформацію про результативність педагогічного процесу, контролювати за його ходом і своєчасно діагностувати рівень ефективності педагогічних дій. Окрім того йому слід навчитись володіти цією інформацією і використовувати її для необхідних корегуючих дій. Одним із ефективних інструментів діагностики розвитку учнів є педагогічний моніторинг в системі особистісно-орієнтованого навчання.

Термін “моніторинг” з’явився у науці в ХХ столітті для позначення спостережень за одним або декількома елементами навколишнього середовища у просторі й часі. “Моніторинг” – похідна від monitor. “Монітор” – той, що попереджує, нагадує, контролює, перевіряє. Слід зазначити, що дане поняття не має точного